

ANADOLU SELÇUKLULARINDA DENİZCİLİK FAALİYETLERİ

Dr. Mustafa GÜL*

Dr. Mustafa BALCIOĞLU**

Türkler ilk defa üç tarafı denizlerle çevrili olan Anadolu'ya gelince, denizcilik ile ilgilenmişler, etkinliklerde bulunmuşlardır. Halbuki Türklerin tarihi milattan binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Bu devirlerde, Türkler hiç denizlerle karşılaşmamışlar mıydı? Bu konu Türk tarihinin aydınlanmamış bir meselesi olarak kalmıştır. Türkler Batı Türkistan'ın Hazar Denizi kıyılarında, Avrupa ve Asya sahillerinde denizler ile temasa geçmişlerdir. Ancak bu çağların denizcilik etkinlikleri de şimdiye değin ortaya konulamamıştır.

Türklerin denizcilik faaliyetleri hakkındaki bilgiler Anadolu'ya gelmeleri ile başlamaktadır.

Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'da kurulan mahalli devletlerden birisi ve merkezi İznik olan Anadolu Selçuklu Devleti (kuruluşu 1075) ile Türkler Denizler ile karşılaşmışlardır. İlk olarak Ebul Kasım zamanında Türkler denizlerde faaliyet göstermek için Marmara kıyılarında bir tersane inşa ettiler.

Türklerin denizlerde faaliyet göstermeden Anadolu'da barınması güçlü. Çünkü bir millet işe maddeleri, ham maddeler gibi bir takım zaruri ihtiyaçlarını sağlamada dünyanın en büyük ve uygun ulaştırma araçları olan gemilere ve dolayısıyla deniz yoluna muhtaçtır. Selçuklu Devleti'de yaşayabilmek, halkını güven içinde yaşatmak için deniz politikasına önem vermektedir.

I. Anadolu Selçuklularından önce Akdeniz, Adalar Denizi ve Kara Deniz'de Siyasi ve Askeri Faaliyetler:

Ortaçağda Akdeniz'in hakimiyeti çeşitli kavimler arasında el değiştirmiştir. Müslümanlardan önce Akdeniz'in hakimiyeti bütünüyle Roma İmparatorluğu'nun elinde bulunuyordu. Akdeniz Roma İmparatorluğu'nun siyasi ve iktisadi birliğinin güvencesi durumundaydı. Şurası bir gerçektir ki siyasi tarihin bütün büyük olayları bu denizin kıyılarında cereyan etmiştir.

Akdeniz'deki Roma hakimiyeti, Müslümanların çok hızlı bir gelişme gösterip Sasanî ve Bizans İmparatorluğu'nu mağlup ederek İspanya'ya kadar ulaşmaları ile sona erdi. Akdeniz'de Müslüman hakimiyeti üzerine Avrupalılar deniz ticaretinden uzaklaşmışlar, kendi içlerine kapanmışlardı. Üç asırlık İslâm hakimiyeti sırasında Bizans ve diğer Batılı devletlerin gemileri bu denize yaklaşamamışlardı. İbn-i Haldun'un ifadesi ile "Hristiyanlar artık Akdeniz'de bir tahta parçası dahi yüzdürecek halde değillerdi". Ne var ki, İspanya'daki Endülüs Emevi Devleti ve Abbasîlerin zaafa düşmesi ile birlikte Akdeniz'de Avrupa'nın irili ufaklı devletleri söz sahibi olmaya çalıştılar. Özellikle Normanlar ve İtalyan şehir devletleri olan Venedik, Ceneviz ve Piza kuvvetlenmişler, gemi inşasına başlamışlardı. Söz konusu devletlerin Akdeniz'de söz sahibi olmaları üzerine Müslümanlar artık korsanlık faaliyetlerine yönelmişlerdi. Özellikle, Berberi

* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler M.Y.O. Öğretim Görevlisi

** Kara Harp Okulu Öğretim Üyesi.

korsanları Hristiyan gemilerine büyük zarar veriyorlardı¹.

Akdeniz hakimiyetini ele geçiren devletlerden özellikle Venedik büyük bir gelişme göstererek, Akdeniz kıyısındaki bütün limanlara seferler düzenlemeye başlamıştı. Bu sırada Akdeniz'de bir güç olarak ortaya çıkan Normanlar Venedik'in karşısında dayanamamıştır. Venedik Bizans Devleti'nden Akdeniz Ticareti ile edindiği imtiyazlarla daha bir güçlenmiş diğer denizci devletleri geride bırakmıştır². 1204'de Latinlerin İstanbul'u işgali ile ortaya çıkan karışıklık sırasında, Venedik fırsattan istifade edip Koran, Madon, Girit, Eğriboz, Nexos, Korfa, Zanta, Kefalonya ve Ege Denizi'ndeki irili ufaklı adaları hakimiyeti altına aldı. Venedik öylesine güç kazanmıştı ki, onların izni olmadan Akdeniz'den Karadeniz'e geçmek mümkün değildi.

Adalar Denizi ve Akdeniz'deki durumu böylece tesbit ettikten sonra Karadeniz'e gelince, 1204'te Bizans İmparatorluğu'nun karışması üzerine Trabzon'da Komnenler ailesi bir devlet kurdular. Bu devlet, Karadeniz hakimiyetini ele geçirmek için, harekete geçtiyse de, bu denizi "hayat sahası" olarak gören Anadolu Selçuklu Devleti'nin tepkiyle karşılaştı.

Görülüyor ki Selçuklular denizlerde kendilerinden güçlü, tecrübeli kuvvetlerle karşı karşıya kalmışlardı. Buna rağmen, Selçuklu Devleti denizlerde de başarılı faaliyetler gösterebilmiştir.

II. Denizcilik Politikasının Teşekkülü ve Çaka Bey

Çaka Bey Türklerin Anadolu'ya yaptıkları akınlar esnasında Bizanslılarca yakalanmış, saraya getirilerek imparatora sunulmuş bir Türk gencidir. Çaka Bizans sarayında yetiştirilmiş Homeros'tan parçalar okuyacak kadar Yunan kültürünü hazmetmiştir.

Çaka, 1081 yılında, Bizans'ta meydana gelen taht kavgası sırasında, bu durumdan faydalanıp İzmir tarafına kaçmış, buralara daha evvel gelmiş olan Türkleri organize edip İzmir'i hücumla ele geçirmiştir. Çaka İzmir'de kuvvetli bir sahil beyliği kurmak için faaliyetlere girişti. İlk iş olarak çok yerinde bir kararla Bizanstan edindiği tecrübeler ve Rumlarla olan ilişkilerine dayanarak bir donanma inşasına başladı³.

Çaka Bey'i hemen bir donanma inşasına sevkeden başlıca amiller şunlardır:

1. 1071'den sonra Türkler tarafından Anadolu yurt edinilmiş bulunuyordu. Bu yarım adanın kıyılarının emniyetinin sağlanması gerekiyordu ki bu sayede içerdekiler huzur duyabilsinler.

2. Adaları ele geçirmek suretiyle Bizans'ın bu yoldan gerisini çevirmek ve onu mağlup etmek.

3. Anadolu'dan geçerek Akdeniz yoluyla Avrupa'ya ulaşan ticaret yollarının Türklerle geçmesini sağlayarak müreffeh bir Anadolu kurmak⁴. Sözkonusu amaçlara ulaşabilmek için önce 40 Avcı gemisi inşa ettirildi. Adalar Denizi'nde menfaati bulunan devletler bu faaliyetlerden tedirgin oldular. Çaka buna rağmen sözkonusu donanmanın yardımıyla Urla ve Foça şehirlerini ele geçirdi⁵.

¹ Cavit Oral, *Akdeniz Meselesi*, I. Cilt, Ank., 1943, s. 43.

² V. Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. E. Ziya Karal, Cilt 1, Ank. 1975, s. 178.

³ Osman Turan, a. q. e. s. 89.

⁴ İsmail Kayabalı, Arslanoğlu, Çemender, *Deniz Kuvvetleri, Türk Kültürü*, sayı, 117, Ank. 1972, s. 753.

⁵ Türkmen Parlak, *Ege Denizi'nde İlk Türk Derya Beyleri*, İzmir. 1979, s. 12.

Çaka'nın tersanelerinin sayısı bir süre sonra ikiye çıktı. Donanmadaki gemi sayısında buna orantılı olarak artmış, 90'a ulaşmıştı. Yeni yapılan 50 geminin 17'si çektiri, 33'ü yelkenliydi. Çaka artık Adaların fethine çıkabilirdi. Nitekim, Midilli Adası hakimine bir ultiimat vererek, Adanın kendine terkini istedi. Kuvvetli bir donanmaya sahip olan Türklere karşı hiç bir şey yapamayacağını bilen vali gemiye binip, İstanbul'a kaçtı. Çaka Midilli'ye girdi. Sakız'ı aldıktan sonra Sisam ve Rodos Adalarına gidip buraları ele geçirdi. Bu duruma Bizans'ın seyirci kalması düşünülemezdi. Hemen Nikapheros Konstantin komutasında bir donanmayı bölgeye gönderdiler. Koyun Adaları civarında iki donanma karşılaştı. Türklerin ilk deniz savaşları olmasına rağmen Çaka'nın verdiği taktik gereği "Turna Katarları" gibi seyreden Türk Donanması karmakarışık bir durumdaki Bizans donanmasını 19 Mayıs 1090'da yenilgiye uğrattı⁶. Bizans yeni bir donanma hazırlayıp Konstantin Dalessenos komutasında Çaka Bey üzerine gönderdiler. Bizanslılar Sakız'ı muhasara ettiler. İzmir'de olan Çaka donanma ile hareket etti. Türk Donanması limana girmeyip kalenin surları dibine demirlediler. Türk askerleri karaya çıkarılıp sayılarak deftere kaydedildi. Siperler kazıldı. İlk saldırı Türklere geldi. Atları önden sürdüler. Hedef Bizans ordusunda bulunan şövalyeleri ortaya çıkarmaktı. Uzun süngüleri ile atlarını Türklere üzerine süren şövalyelerin atları siperlerdeki Türklere vuruldu. Atsız kalan şövalyeler ağır zırhları ile hareket edemediklerinden bir çoğu öldürüldü. Zor durumda kalan Bizanslı komutan, adadaki Balissan şehrine ricata karar verdi. Bizans ordusundaki Peçenek ve Uz Türkler'i bu durumu Çaka'ya haber verdiler. Çaka Bizanslılara anlaşma teklif etti. Ancak Dolessenos Midilli'ye saldırdıysa da başarılı olamayıp başkente döndü.

Çaka Bizans'a saldırmak istiyordu. Bu yüzden ırktaşları olan Peçeneklerle görüşmeler yaparak onları Gelibolu yarımadasındaki Chensonesi almaya teşvik etti. Öte yandan Bizans'ın hizmetinde olan Anadolu'dan gelme Türklere onların hizmetinden çıkıp kendisine katılmalarını istedi. Gelecek olanlara hediyeler vaadetti⁷. Bu sıralarda Bizans bir taraftan Peçenekler, diğer yandan Anadolu'dan Türklere ve Çaka'nın tehdidi altındaydı. Ayrıca Dalmaçya kıyılarında da Normanlar Bizanslılar için tehlike oluyorlardı. Çaka bu arada Sakız'ı geri almış, Sisam ve Rodos'u da hakimiyetine katmıştı.

Nihayet Peçenek Türkler'i Bizans'a karşı saldırıya geçtiler. 1091'de Lebonion denilen mevkiye geldiler. Bizanslılar da donanmaları ile birlikte Meriç'in de kıyısında yer aldılar. Ancak Çaka'dan haber yoktu. 23 Nisan 1091'de daha evvel elde edilen Türk Kavmi Kumanlar, Bizans adına Peçeneklere saldırdılar. Çoluk çocuk demeden hepsini kılıçtan geçirdiler. Bizans, Türkler'i birbirine kırdırmakla bir defa daha kendini korumuştur. Çaka'nın hava muhalefetinden veya gemileri hazırlayamadığından dolayı sefere çıkamadığına hükmedilebilir.

Bizans, Çaka'yı ortadan kaldırmak için tekrar harekete geçti. Bizanslılar adaları Çaka'dan geri aldılarsa da, bir süre sonra Çaka sözkonusu adaları yeniden ilhak etmeyi başardı. Çaka'nın hedefi Bizans'ın merkeziydi. Bu yüzden boğazın Asya yakasındaki Aydos'u da işgal etti. Bizans yine zor durumdaydı. Ancak asırların tecrübesine sahip Bizans bu defa Çaka'yı bir başka güç ile durdurdu. Çaka'nın ilerleyişi karşısında, hakimiyetinin tehlikeye düşeceği kaygısıyla, Bizans'la işbirliği yapan Kılıç Arslan, Bizans'ın da teşviki ile Ordusunu Çaka üzerine gönderdi. Çaka damadı olan Kılıç Arslan'dan böy-

⁶ Rasim Örneke, *Deniz Harp Tarihi*, İst. 1966, s. 5.

⁷ A. Nimet Kurat, *İzmir ve Civarındaki Adaların İlk Türk Beyi*, Ank. 1966, s. 23.

lesi bir tavır beklemiyordu. Müzakereye girişti. Çok iyi karşılandı. Ziyafet esnasında Kılıç Arslan onu sarhoş edip kendi eliyle öldürdü.

Çaka'nın öldürülmesinden sonra Bizans eski yerlerini almak için harekete geçti. İzmir alındı. Bizanslılar, İzmir'de 10 bine yakın Türk ve İslamı katlettiler⁸.

Sonradan Çaka'nın adı unutulup gitmişse de o, İzmir'de Türk hakimiyetinin temellerini atmıştır Adalar Denizi'ndeki bir donanma boğazlar için tehlikeli olabilirdi. Bunu ilk anlayan ve Türkler'in de mükemmel bir denizci yetiştirebileceklerini gösteren Çaka Bey olmuştur.

II. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ'NİN DENİZCİLİK POLİTİKASI

Malazgirt zaferinden sonra Türkler yerleşmek maksadıyla Anadolu içlerine akınlar yapmışlardır. Bu devrede Anadolu'ya gönderilen Artuk Bey, Emir Saltuk, Mengücek Gazi, Danişmend Ahmet adlı emirler fethettikleri bölgelerde Selçuklu İmparatorluğu'na bağlı mahalli devletler kurmuşlardır. Asıl konumuz olan Anadolu Selçuklularının kurucusunun babası olan Kutalmış, Selçuklu şehzadelerinden biridir. Tuğrul Bey zamanında Anadolu seferinde bulunmuş ve büyük hizmetleri olmuştur. Alparslan ile yaptığı taht mücadelesinde ölünce, oğulları Süleyman Şah Mansur, Devlet ve Alpilig gözüaltında tutulmuş ve Bizans sınırına sürgün edilmiştir. Alparslan'ın ölümüyle serbest kalan şahzadeler Anadolu içlerinde faaliyete geçtiler. Babalarının ününden yararlanarak Türkmenleri etraflarında topladılar. Önce Konya'yı ardından İznik'i alarak burayı merkez yaptılar. Böylece Anadolu Selçuklu Devleti kuruldu (1075).

Yeni Devletin hükümdarı Süleyman Şah'tı. Anadolu Selçuklularının merkezi olan İznik Bizans'ın başkenti olan İstanbul'a da yakındı. Bu yüzden kaçınılmaz olarak bir Türk-Bizans çatışması meydana gelecekti. Ancak Türkler'in donanması olmadığı için deniz İstanbul'u ve dolayısıyla Bizans'ı korudu. Bununla birlikte Türkler Anadolu kıyılarında bir takım hareketlere girişmekten geri kalmadılar. Nitekim, 1084 yılında, Süleyman Şah'ın komutanlarından Kara Tegin Karadeniz'de önemli bir deniz üssü olan Sinop'u fethetti. Öte yandan aynı sıralarda Kios limanında bir tersane inşa edip donanma hazırlıklarına girişen Türkler'e karşı Bizanslılar hem karadan hem de denizden saldırıya geçtiler. İznik'te muhasara edilen Türkler surlara kapandılar. Bizans donanması inşa halindeki Selçuklu gemilerini ateşe verdi⁹. Bu sırada Sinop'ta Bizanslılar tarafından geri alındı. Söz konusu saldırı Türkler'in açık denizlere çıkmasını yüzyılı aşkın bir süre daha ertelemiştir.

1092'de Ebu-l Kasım'ın öldürülmesiyle tahta çıkan Kılıç Arslan Bizans'a karşı Çaka ile birlikte hareket etmedi. Daha öncede görüldüğü gibi Bizans entrikalarına kapılıp Çaka'yı öldürdü. Halbuki Kılıç Arslan'ın Çaka Bey ile birlikte hareket etmesi Bizans'ı mağlup edebilir, hem de bir süre sonra gelecek olan Haçlı Ordularını durdurmak mümkün olurdu

1096 yılında başlayan Haçlı Seferleri sırasında Bizans ve Haçlı Orduları Anadolu Selçuklularının merkezi İznik'i işgal ettiler. Aynı zamanda Bizanslılar Çaka'nın kardeşi Yolvaç'ın idare ettiği İzmir üzerine yürüyerek burayı da ele geçirdiler¹⁰. Bu suretle

⁸ a. q. e., s. 30

⁹ Osman Turan, *Selçuklu ve Türk-İslam Medeniyeti*, İst. 1980, II. Bas. s. 84.

¹⁰ Osman Turan, a. q. e., s. 86.

Türklerin Anadolu kıyıları ile olan münasebetleri kesilmiştir. Türkler'in denizlere çıkma- ları 1207 yılına kadar gecikmiştir. Artık Türkler bir kara devleti olarak Bizans ve Haçlı Orduları ile mücadele etmekteydiler. Anadolu Selçuklularının merkezi Konya olmuştur. Bizanslılar Haçlı Ordularının ileri hareketından cesaretlenerek Türklere karşı bir saldırıya geçtiler. Türkleri bütünüyle Anadolu'dan dışarıya atmak istiyorlardı. Ne var ki 1167'de Miryokefalan'da Anadolu Türklerinin Bizanslıları hezimete uğratması üzerine Anadolu'nun Türklere ait olduğu ve buradan onları çıkartmanın mümkün olmadığı anlaşıldı.

Bu devreden sonra Selçuklular Bizans'a karşı saldırıya geçtiler. Fakat Tokat Meliki Rükneddin Süleyman Şah Karadeniz sahillerine kadar fetihlerde bulundu. Samsun ve kıyıda ki birçok şehri itaat altına aldı. 1182'de II. Kılıç Arslan Antalya üzerine yürüdü- se de şehrin fethi gerçekleşmedi¹¹. Samsun'un alınması Antalya'nın kuşatılması Türk- lerin karalardan denizlere doğru açılma arzularının doğal bir sonucu olmuştur. Bu suretle müstakbel hükümdarlara da denizcilik siyasetinin ilkeleri de gösterilmiş oluyordu.

Haçlı seferlerinin Anadolu üzerinde büyük etkileri olduğu gibi Batı'da da büyük değişmelere sebep olmuştur. Özellikle sahil halkaları Venedikliler, Cenovahlılar, Pizalılar bu seferler sırasında Akdeniz'de nakliyat ve ticareti ellerine geçirmişlerdir. Akdeniz'de meydana gelen bu değişme neticesinde Doğu ile Batı arasında maddi, manevi alışverişler arttı. Bu değişimin bir sonucu olarak, Anadolu milletler arası ticarete bir köprü durumuna gelmiştir. Nitekim II. Kılıç Arslan'ın saltanatının sonlarına doğru Doğu-Batı, Kuzey-Güney ülkeleri arasında işleyen başlıca ticaret yolları Anadolu'dan geçiyor kervanlar ve gemiler limanlara dayanıyor, her ülkeye ve bilhassa Türkiye'ye ait mallar Doğu-Batı istikametlerine taşınıyordu¹². Ancak Doğudan Batıya Kuzeyden Güneye doğru uzanan ticaret yollarının son bulunduğu sahiller Türkler'in hakimiyetinde değildi. Anadolu transit ticaretinden istenilen verimin alınabilmesi sözkonusu yerlerin fethi gerekiyordu. Çünkü sahillere hakim olan yabancılarla yapılan antlaşmalar bir süre sonra siyasi ilişkilerin bozulması üzerine işlemiyor, kervanlar yolda yığılıp kalyorlardı. Bu durumu dikkate alan II. Kılıç Arslan Antalya'yı muhasara ettiyse de alamadı¹³.

II. Kılıç Arslan ülkeyi onbir oğlu arasında paylaştırması ile Selçuklu Devleti'nin gücü bir hayli zayıfladı. Bu durumdan yararlanan Bizanslılar Selçuklular'ın elinde olan Samsun'a saldırdılar. Tüccar gemilerini yakıp, malları yağmaladılar. Ancak İstanbul'un 1204'te Latin işgaline uğraması Türkler'in işine yaradı. Anadolu Türk Birliğini yeniden kuran Gıyaseddin Keyhüsrev, Bizans'ın dağılması ile oluşan devletlerle ilişkiler kurdu. İznik'te Laskaris'in kurduğu devletle Trabzon'daki Komnenler Devleti arasındaki savaş Anadolu içlerinden geçip Karadeniz'e ulaşan tüccarların emniyetini bozuncaya kadar sözkonusu ilişkiler dostane geçti. Gıyaseddin Keyhüsrev tüccarların emniyetinin bozulması üzerine Komnenler'den Alexi'yi yenilgiye uğratıp yolun emniyetini yeniden sağladı.

Anadolu Selçukluları Türkiye üzerinde toplanan milletlerarası ticaret yollarının iktisadi ve ticari önemini anlamışlardı. Karadeniz'e ulaşan yolların olduğu gibi Akdeniz limanlarına varan yolların emniyetini sağlamak gerekiyordu. Bu yüzden çeşitli devlet-

¹¹ Osman Turan, a. g. e., s. 100

¹² Aydın Taneri, Anadolu Selçuklularının Bilinçli Denizcilik Politikası Derya Dergisi, 1975 Sayı. 88.

¹³ Osman Turan, Din ve Medeniyet, İst. 1975, s. 170.

lerle ticaret yapan çok işlek bir liman şehri olan Antalya'yı ele geçirmek zorunluymdu. Şehirde bir Türk Kolonosı vardı. Şehri Haçlı Seferleri sırasında ele geçiren Aldobrandini adlı bir İtalyan idare ediyordu.

Sözkonusu şehir Avrupalı ve Mısırlı tüccarların soyguna uğradıklarını bildirdiler. Antalya'nın fethi için bahane hazırıldı. Gıyaseddin Keyhüsrev bu önemli şehrini fethetmek için ülkenin her yanına adamlar gönderip asker toplattı. Bu hazırlıklardan sonra şehir her tarafından kuşatma altına alındı. Mancınıklar kuruldu. İki ay geceli gündüzlü muharebe ve muhasara devam etti. Kale duvarlarına tarmanmak için merdivenler atıldı. Burçlardan bir kısmı tahrip edilmişse de Kıbrıslılardan yardım alan Antalya'yı düşürmek mümkün olmadı. Fakat Selçuklu Sultanı azimliydı. Şehri uzaktan kuşatmaya aldı. Dışarı çıkanları yakalıyor, şehri çaresiz bırakıp teslim zorluyordu. Şehrin yerli halkı olan Rumlar bu güç durumdan hem de Aldobrandini'nin baskısından kurtulmak için şehrin alınmasında Türkler'e yardımcı olacaklarını ilettiler. Nitekim yeniden şehre saldıran Türkler Antalya'yı ele geçirmeyi başardılar. Buranın fethi ile ilk defa olmak üzere Kıbrıslılar ve Venedikliler ile ticaret anlaşmaları yapıldı. Kale ve limana önem veren Selçuklular bir de tersane yaptırdılar¹⁴. Antalya'nın fethi ile birlikte Sultan'ın taşıdığı ünvanlara "Sultanül Berr Vil Bahr" yani Anadolu'nun ve Akdeniz'in Sultan'ı ünvanının eklenmesi Antalya'nın fethinin önemini gösterir.

Bu fetihle birlikte Selçuklular kara devleti olmaktan çıkmışlar, Anadolu tabii sınırlarına kavuşmuş, aynı zamanda Türkiye'nin ticari ve iktisadi gelişmesi bir aşama daha göstermiştir. Türkler Antalya ile ithalat ve ihracat yapılan bir şehre kavuşmanın yanında burası aynı zamanda deniz seferlerinde bir üs vazifesi verecektir.

Denizlere hakim olacak bir donanma kurmadan sahillere hakim olunamayacağını bilen Selçuklu Devleti burada tersane de inşa ettirdi. Yine o zamana değin hiçbir devlette görülmeyen bir tür "Devlet Sigortası" geliştirdiler. Bu uygulama ile soyulan tüccarların mallarının bedelleri devletçe ödeniyordu.

Gıyaseddin Keyhüsrev'in öldürülmesi ile birlikte yerine geçen oğlu İzzetten Keykavus (1211 - 1220) askeri seferlerini hep ticari hedeflere ulaşmak için gerçekleştirmişti. Onun zamanında Kıbrıs'la yeni anlaşmalar yapıldı.

Antalya Türkler'in eline geçmişti. Ne var ki Anadolu'dan geçen milletlerarası kervan yollarının gelişmesi için Karadeniz sahillerinde bulunan Sinop, Samsun şehirlerinin de Türk topraklarına katılması gerekiyordu. Bu bölgenin fethi iktisadi siyasetin bir gereği olduğu gibi, siyasi bütünlüğün de sağlanması için önemliydi.

Sinop Anadolu'nun kuzeye doğru en fazla ilerleyen ve inceburun ile sona eren küçük bir yarımadasının bergah kesimine yerleşmiştir. Derin ve demirlemeye elverişli bir limana sahip olan Sinop, Selçukluların Anadolu'ya yerleşmelerinden bir süre sonra Kara Tegin'ce fethedilmiştir. Daha sonra sözkonusu şehir Trabzon Rumlarının hakimiyetine girdi. Kırım'a gitmek isteyen Türk tüccarları Sinop'tan faydalanıyorlardı. Sinop ticaret yollarının önemli bir noktasını teşkil ediyordu. Rusya içerilerine ve İstanbul'a Sinop üzerinden gidilebiliyordu. 1207'de Selçuklular ticaret yollarının giriş kapısı olan Antalya'yı fethetmişlerdi. Fakat ticaret yollarının önemli bir çıkış kapısı olan Sinop Rumların elinde bulunuyordu. Bu sırada İznik Rum Devleti ve Trabzon Rumları arasındaki çatışmadan dolayı Anadolu'dan giden ve Anadolu'ya gelen kervanlar zarara uğruyorlardı. Bu durum hedeflerini ticarete göre tesbit etmiş Selçukluları tedbirler almaya sevketti.

¹⁴ Fikri Erten, Antalya Vilayeti Tarihi, İst. 1940. s. 63.

Nitekim Sinop üzerine giderek yapılan kuşatma ile şehir teslim alındı. Şehrin ticari öneminin artması için memleketin her tarafından tacirlerin Sinop'a gelmeleri için fermanlar çıkarıldı. Burada birde tersane inşa ettirildi¹⁵.

1220 yılında Anadolu Selçuklu Devleti tahtına geçen Alaeddin Keykubad seleflerinin politikalarını sürdürmüştür. Sultan Anadolu'nun kalkınmasının ticarete önem verilmele gerçekleşebileceğini kavramıştı. Bu yüzden tahta çıkışından kısa bir süre sonra 8 Mart 1220'da Venediklilerle ticari bir anlaşma imza etmiştir¹⁶.

Alaeddin Keykubad denizlere ulaşma dolayısı ile ticareti geliştirme politikasının bir gereği olarak Rumların Condılar dedikleri Akdeniz kıyısındaki Alanya'yı almak istiyordu.

Alanya Akdeniz kıyısında olmasından dolayı Antalya'dan sonra Akdeniz ticaretinin ikinci önemli giriş kapısıydı. Antalya Selçuklu merkezine uzak bulunuyordu. Halbuki Alanya Konya'nın tabii bir limanı ve kullanabileceği bir iskeleydi¹⁷.

Şehir uzun bir kuşatma sonucunda alındı. Şehirde bir tersane yaptırıldı. Alanya'nın fethi ile ticaret yapmaya gelenlere büyük kolaylıklar sağlandı. Şehir ticaret bakımından daha da canlandırıldı. Bu şehrin alınmasından sonra Selçuklular güneyden gelen tüccarları zarara uğratan Kikya Ermenileri üzerine bir sefer düzenlediler. Sefere denizden bir donanmada katıldı. Anamur, Mut ve birkaç sahil kalesi ele geçirildi. Bu sayede Anadolu ticaret yollarının güvenliği daha bir sağlanmış, ticaret gelişmiştir.

Anadolu tam anlamı ile tüccarların güzergahı görünümüne kavuşmuştu. Buna paralel olarak Anadolu iktisadi yönden büyük bir gelişme içerisine girmişti. Bu devrede Moğolların Karadeniz'in kuzeyindeki bölgelere yaptıkları akınlardan dolayı Kuzey ticaret yollarının emniyeti sarsılmıştı.

Anadolu'da çeşitli önemli ticaret yolları teşekkül etmişti. Bu büyük ticari faaliyetin bir kolu da Sinop'tan karşı kıyılara Kırım'a uzanıyor oradan da Rusya'nın içerilerine doğru gidiliyordu. Bu sıralarda Mısırlı ve Suriyeli tüccarlar Antalya ve Alanya'dan Anadolu'ya girip Sinop yahut Samsun'a varıyorlar oradan Suğdak, Kefe ve Kerç limanlarına gitmek üzere gemilere biniyorlardı. Buralara pamuklu ve ipekli kumaşlar götürüp kürk, köle, cariye satın alıyorlardı¹⁸. 1222-1223 yıllarında Orta Asya'dan kopan fırtına buraları da etkisine aldı. Moğol Orduları bu bölgelere akınlarda bulundular. Buraları yağma ettiler. Bu karışıklıktan yararlanmaya çalışan Trabzon Rumları bölgeye gelen tüccarları soymaya başladılar. Gemileri yağmaladılar. Bu durumdan zarar gören tüccarlar Alaeddin Keykubad'a durumu ilettiler¹⁹. Sultan Anadolu ticaretini etkileyecek olan bu olayları önlemek için harekete geçti. Sultan bir donanmayı Hüsamettin Çoban komutasında Suğdak üzerine gönderdi. 1224 yılında gerçekleştirilen bu seferle Suğdak şehri fethedildi²⁰. Deniz aşırı bir seferi yapacak kadar kudretli bir donanmaya sahip olduklarını gösteren Selçuklular ticari çıkarlarının korunmasında da nedenli titiz

¹⁵ Claude Cahen; , *Anadolu'da Türkler*, Çev. Mehmet Harmancı, İst, 1979 s. 131.

¹⁶ Osman Turan; *Anadolu Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Ank. 1958. s. 62 vd.

¹⁷ İ. Hakkı Konyalı, *Alanya Tarihi*, İst. 1937, s. 53

¹⁸ W. Heyd, a. q. e., s. 216.

¹⁹ Mirza Bola, *Kırım Maddesi İslam Ansiklopedisi*, s. 745.

²⁰ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 649.

olduklarını ortaya koymuşlardır.

Artık devletin çoğu faaliyetlerinde olduğu gibi, denizcilikte ticari hedeflerin gerçekleştirilmesi için bir vasıta olmuştur. Anadolu bu suretle o devrin en zengin, müreffeh memleketlerinden biri haline gelmiştir. Ne var ki bu devre uzun sürmedi. Orta Asya'dan gelen Moğollar Anadolu'yu da nüfuzları altına aldılar. Bu durum ekonomik faaliyetleri de etkiledi. Böyle bir ortamda Türkmen Beylikleri ortaya çıkmaya başladı. Anadolu Selçuklu Devleti'nin denizcilik kültürünü bu beyliklerden Aydınoğulları ve Menteşeoğulları devam ettirmişlerdir.